

ПЛЫСЦІ СУПРАЦЬ ЦЯЧЭННЯ

Як аднавіць некалі шматлікую беларускую папуляцыю сёмгі і кумжы?

Ласасёвыя з'яўляюцца адной з самых каштоўных парод рыб, на спажывецкім рынку яны маюць высокі кошт, гэта рыба — аснова шматлікіх далікатэсаў, яе ікра — любімы ласунак гурманаў. Але для Беларусі прадстаўнікі гэтага сямейства — далёка не радметы здабычы. Стронга і харыус, якія насяляюць нашы вадаёмы, а таксама кумжа і ёмга, што прыплываюць сюды на нераст, некалькі дзесяцігоддзяў былі і застаюцца «жыхарамі» Чырвонай кнігі, і аднаўленне іх колькасці з'яўляецца важнай дзяржаўнай задачай. Пра тое, з якімі праблемамі ў Беларусі сутыкаюцца марскія прадстаўнікі ласасёвых рыб — атлантычны (балтыйскі) ласось, ці сёмга, і кумжа, — расказалі навукоўцы і прыродаахоўнікі.

Лічынкі з'яўляюцца з грудка ў канцы сакавіка — пачатку красавіка, яшчэ месяц харчуецца ў «доме», а ў пачатку мая пакідае яго.

Падрастаючы, рыбікі пачынаюць размяркоўвацца па вадацёку і прыкладна два месяцы жыюць у прэснай вадзе, паступова скочваючыся ў больш глыбокія месцы.

У складзе іхтыяфаўны вадаёмаў Беларусі балтыйскі ласось і кумжа раней былі звычайнымі прамысловымі рыбамі. Па Заходняй Дзвіне гэтыя рыбы паднімаліся да Віцебска і Полацка. Але найбольш часта ва ўлогах прахадных ласасёвых адзначаліся ў рэках басейна Нёмана. З сярэдняга цячэння яны заходзілі ў Чорную Ганчу, Ласосну, былі заўважаны нават у Свіслачы, Шчыры і Заходняй Бярэзіне.

На трэці год ласосі па Віліі сыходзяць у мора, змяніўшы пры гэтым афарбоўку з пярэтай на серабрыстую. У моры рыбы жыюць каля двух-трох гадоў і, дасягнуўшы неабходных памераў (кумжа — 2-3 кг і вышэй, ласось — ад 5 кг), вяртаюцца ў родную раку (гэту з'яву называюць «хомінг»).

У Віліі і яе прытоках рыбы з'яўляюцца з сярэдзіны кастрычніка, а сам працэс нерасту доўжыцца з канца лістапада да канца снежня. Менавіта гэты перыяд — самы напружаны для тых, хто займаецца выратаваннем кумжы і сёмгі ў Беларусі. Бо на шляху да нерасцілішчаў рыбу падсцерагае мноства перашкод.

Незаконная рыбалка

З праблемай браканьерства прыродаахоўнікі сутыкнуліся ў 2008 годзе, калі заняліся вывучэннем месцаў рассялення каштоўных рыб.

— Мы ведалі пра некалькі невялікіх нераставых ручаёў, куды заходзіла каля 15 асобін кумжы, — расказвае сакаардынатар

праекта «Захаванне прахадных балтыйскіх ласосаў у Беларусі» Юрый Болтуць. — Але з-за браканьераў там не выжывала ніводная з іх. Калі было арганізавана штогадовае восенёскае патруляванне — пачалі дзейнічаць валанцёрскія лагеры, да працэсу далучыліся супрацоўнікі мясцовай інспекцыі аховы жывёльнага і расліннага свету і пагранічнікі, — колькасць выпадкаў «палявання» на рыб скарацілася.

Для інфармавання мясцовага насельніцтва пра важнасць захавання рыб удзельнічае праекта распрацоўваюць лістоўкі і сацыяльныя ролікі, усталёўваюць інфармацыйныя шчыты. Неўзабаве да гэтага павінны дадацца і сродкі фотавідэафіксацыі для выяўлення парушальнікаў на ўчастках нераставых вадацёкаў.

Ворагі сярод жывёл

Не толькі чалавек сёння ўплывае на папуляцыю прахадных ласосаў. Так, выдры не супраць паласавацца смачнай рыбкай. А бабры перакрываюць доступ да патэнцыйных нерасцілішчаў сваімі плацінамі.

Яшчэ некалькі стагоддзяў назад, калі арэал распаўсюджвання атлантычных ласосаў быў значна шырэйшы, а на баброў часта вялося паляванне, іх плаціны не заміналі руху рыбы. Але сёння гэтыя жывёлы распаўсюдзіліся па тэрыторыі краіны, і з-за іх шматлікіх гацьў ласосі не трапляюць на нерасцілішчы. Акрамя таго, заглайваюцца вадацёкі, і рыба не знаходзіць месца для нерасту.

Для рашэння гэтай праблемы экалагі сумесна з Беларускім таварыствам палляўнічых і рыбалоўцаў і пры падтрымцы Мінпрыроды ў верасні бягучага года, з пачаткам сезона палявання, плануецца заняцца ачысткай рэк ад бабровых плацін у Астравецкім раёне.

Штучныя перашкоды

Сёння на Нёмане шлях атлантычным ласосам заступаюць Каўнская (Літва) і Гродзенская (Беларусь) гідрэлектрастанцыі, не абсталяваныя рыбапрапускнымі збудаваннямі. З пачаткам будаўніцтва каскада ГЭС у Латвіі стала недаступнай для праходу ласасёвых і значная частка Заходняй Дзвіны.

Сур'ёзнай перашкодай для раўнамернага рассялення і прасоўвання марскіх рыб углыб краіны з'яўляюцца і плаціны, пабудаваныя на прытоках Віліі Ашмянцы і Страчы — рэках, якія патэнцыйна падыходзяць для гнездавання сёмгі і кумжы.

За рэканструкцыю рыбапрапускных збудаванняў на Страчы выступілі навукоўцы і абаронцы прыроды, іх падтрымала і Мінпрыроды. На гэтай раэце неабходна таксама вырашыць і праблему эўтрафікацыі (пагаршэння якасці вады з-за залішняга паступлення арганічных і мінеральных рэчываў) вытоку ракі — возера Швакшты, падкрэслівае Юрый Болтуць.

(Заканчэнне на 8-й стар.)

■ Экатэхналогіі

«Зялёная» эканоміка — новая жыццёвая і палітычная філасофія

Экалагізацыя эканомікі дапамагае не толькі палепшыць стан навакольнага асяроддзя, але і стварыць новыя працоўныя месцы

— Беларусь разглядае «зялёную» эканоміку як стратэгічны метада рашэння сістэмных праблем, праблем забеспячэння бяспекі прыродных рэсурсаў, занятасці насельніцтва і ў цэлым канкурэнтаздольнасці, — адзначыла на прэс-канферэнцыі першы намеснік міністра прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя Ія МАЛКІНА.

Па яе словах, падчас 8-й канферэнцыі міністраў «Навакольнае асяроддзе для Еўропы» краіны-ўдзельніцы заявілі аб нацыянальных добраахвотных ініцыятывах па экалагізацыі эканомікі. Свае абавязальствы агучыла і Беларусь. Стварэнне і развіццё інфраструктуры «зялёнага» грамадскага гарадскога транспарту, прававых асноў па вядзенні арганічнай сельскай гаспадаркі, экалагічнай маркіроўкі, экалагічнай сертыфікацыі сістэмы кіравання навакольным асяроддзем — усе гэтыя і іншыя перспектывы кірунку ў якасці базавых увойдуць у Нацыянальны план дзеянняў па ўкараненні прынцыпаў «зялёнай» эканомікі ў галінах народнай гаспадаркі, які плануецца распрацаваць да канца 2016 года. У дакуменце таксама будуць закладзены і асноўныя кірункі падтрымкі прадпрыемстваў, якія пайшлі па шляху экалагізацыі сваёй вытворчасці.

— Мы вывучаем найбольш слабыя месцы ў сельскай гаспадарцы, прамысловасці, транспартнай сістэме, каб ведаць, дзе неабходна дапамога, які кірунак трэба прастымуляваць, — расказала Ія Малкіна. — Пастаўлена пытанне і аб відавядзенні экалагічнага падатку — ён павінен больш стымуляваць вытворцу ўкараняць «зялёныя» тэхналогіі.

САЛОДКАЯ ВАДА НЕ ПРАПАДЗЕ

Сёлета кіраўніком дзяржавы была пастаўлена задача на дзяржаўных прадпрыемствах знізіць сабекошт прадукцыі на 25%. Дасягнуць гэтай мэты ў краіне плануецца як праз стварэнне новых рэсурсаэфектывых вытворчасцяў, так і праз штодзённую працу па зніжэнні выдаткаў.

Як расказаў начальнік галоўнага ўпраўлення аграпрамысловага і ляснога комплексу, навакольнага асяроддзя Міністэрства эканомікі Дзмітрый МАТУСЕВІЧ, у Беларусі сёння акрамя праектаў міжнароднай тэхнічнай дапамогі, якія фінансуюцца Еўрапейскім саюзам, рэалізуецца і праграма «Экалагізацыя эканомікі ў краінах Усходняга партнёрства» (EaP GREEN). Праца па адным з яе кірункаў — «Рэсурсаэфектывая і чыстая вытворчасць» — дапамагла ААТ «Камунарка» эканоміць каля 120 тыс. еўра ў год. З дапамогай кансультаў таў была выяўлена крыніца скіду салодкай вады, апошняю вырашылі выкарыстоўваць для вытворчасці мармеладу.

— У выніку мы можам прэзентаваць шакалад з эмблемай праграмы, атрыманай на аснове больш рэсурсаэфектывай і чыстай тэхналогіі, — адзначыў Дзмітрый Матусевіч.

Па словах прадстаўніка Мінэканомікі, праграма EaP GREEN, якая закрывае дзейнасць не толькі «Камунаркі», а яшчэ некалькіх беларускіх прадпрыемстваў, павінна завяршыцца ў верасні 2016 года, але еўрапейскія партнёры плануецца яе прадоўжыць.

У ГРАМАДСКАСЦІ — ВАЖНАЯ МІСЯ

Летась на конкурс ініцыятыў сярод неўрадавых арганізацый паступіла каля 160 заявак, з якіх сталі пераможцамі і сёння рэалізоўца 16 ініцыятыў па розных кірунках, у тым ліку экалагічны турызм, захаванне біяразнастайнасці, абыходжанне з адходамі, пашырэнне выкарыстання ўзнаўляльных крыніц энергіі, арганічная сельская гаспадарка і інш. Іх вынікі дапамогуць Мінпрыроды выпрацаваць канчатковы курс развіцця і вызначыць прыярытэтыныя кірункі па «азеляненні» эканомікі.

Як заявіла Ія Малкіна, Мінпрыроды актыўна ўзаемадзейнічае з грамадскімі экалагічнымі арганізацыямі і ініцыятыўнымі грамадзянамі. Іх роля ў працэсе ўкаранення прынцыпаў «зялёнай» эканомікі ў жыццё вельмі важная. Асаблівае значэнне першы намеснік міністра надае дзейнасці экаактывістаў па пытаннях горадабудаўніцтва, азелянення тэрыторыі, а таксама прыняцця экалагічна значных рашэнняў.

Вераніка КОЛАСАВА. kolasava@vziazda.by

Вялікая выратавальніца

Яшчэ на пачатку XX стагоддзя сёмга і кумжа даволі часта сустракаліся ў Заходняй Дзвіне, Нёмане і іх прытоках. Па гэтых рэках рыба паднімалася з Балтыйскага мора, каб пакінуць у ручаях і рачулах Беларусі сваё патомства. Але з 1950-х гадоў асноўныя шляхі нерасту ласасёвых заступілі магутныя плаціны, пабудаваныя на гэтых рэках, і колькасць відаў рыб стала імкліва скарачацца.

Адзіным маршрутам, па якім штогод дзясяткі марскіх рыб дасягаюць нашай краіны, застаецца самы буйны прыток Нёмана — Вілія. Сёмга і кумжа заходзяць на нераст у яе невялікія незарэгуляваныя прытокі: Газоўку, Сенканку, Дудку, а таксама ў буйныя ручаі Тартак, Петрапольскі і інш. Усе яны знаходзяцца ў Астравецкім раёне Гродзенскай вобласці. Нерасцілішчы адзначаюцца і ў самой Віліі ў месцах упадзення ў яе ракі Сенканкі і ручая Тартак. Некаторыя асобіны заходзяць у нізоўі ракі Страча.

Нараджэнне легенды

— Для нерасту рыбы неабходна выкананне некалькіх умоў, — адзначае навуковы супрацоўнік лабараторыі іхтыялогіі Навукова-практычнага цэнтру НАН Беларусі па біярэсурсах Міхаіл Плюта. — Гэта, перш за ўсё, прыдатная тэмпература вады (+4° С для кумжы і да +8° С для ласоса), хуткасць цячэння каля 1 м/с — струмень вады павінен абавязкова праходзіць праз нераставы грудок (гнездо). Для яго будаўніцтва кумжа і ласось выкарыстоўваюць жвір і гальку. Па нераставых грудках іхтыёлагі і вызначаюць колькасць рыбы.

Па словах навукоўца, увогуле ў Кемяліну, Сенканку, Дудку і Тартак заходзіць на нераст каля 200 асобін кумжы.

Перад нераставаннем ікры самка ласоса ачышчае нераставы субстрат ад смецця і абрастанняў. Затым выкопвае ямку і выкідае частку ікры, якую апладняюць самцы. Пасля гэтага рыба засыпае ямку галькай, утвараючы нераставае гнездо.

Адбор узораў бентаса на раэце Сенканка з удзелам літоўскіх навукоўцаў.